

ՊԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

20 ՓԱՐԱ

20 ՓԱՐԱ

Հայրենիք ամեն օր կը հրատարակուի, տարեկան գինն է Պոլսոյ եւ գաւառաց համար 7 արծաթ մէճիտ կանխիկ. գաւառական թղթատարութեան ծախքը մեր վրայ է: Վեցամսեայ եւ եւ ամսեայ բաժանորդը ալ կ'ընդունուին:

Լրագրոյս վերաբերեալ գիր կամ նամակ պէտք է ուղղել առ Տէր-Խմբագիր Քիզա փաշա խան թ. 14: Խմբագրութեան ուղղեալ գիր եւ չտրուիր: Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 դր: է. աւելի անգամի համար սակարկութիւն կ'ըլլայ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՅԻՄՆԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Յիւսիսային պատերազմական պատրաստութիւնը» խորագրով Բրուսիացի սպայ մը մտերմ տետրակ մը հրատարակեց, որ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց, և զարմանալի սպառնալիք ունեցաւ, այնպէս որ հազիւ մէկ ամսոյ միջոցին իւր չորրորդ տպագրութեան հասցաւ, և այժմ Յիւսիսային ի պատերազմ կը թարգմանուի: Սպայն Յիւսիսային բանակը մօտէն քննած լինելով, անձնական ծանօթութեամբ կը խօսի: Իւր հրատարակութեան պարունակութիւնը սապէս կրնանք համառօտել: Թուոյ կողմէ, անսակական բանակն ստուգապէս գերաւորեց է Գերմանականէն, զի 199,000 զինուոր և 194 թնդանօթ, աւելի ունի: Բայց իրենց լոկ լիւրերէ կախում չունի: Գերմանիոյ կողմէն է զինուորական կրթութեան տարբեր միօրինակութիւնն, որուն Յիւսիսային չկրնար հաւասարել, ըստ որում, զինուորական դրութեամբ, նորավար յնուորք երկու մասի բաժանեալ են, որոց 40 ամիս, իսկ միւսը միայն 8-10 ամիս ինուորական կրթութիւն կը կրէ: Գերմանիոյ կողմէն են նաեւ զինուորական կազմակերպութեան ամրապնդութիւնը, սպայից երազանցութիւնը, երկրամուկեաց կատարած համաձայնութիւնը ռազմագիտական անհանգստանք, որով զօրք համախմբելու մեղադրանք տրուած իւր, և ձիւրու թուոյն աւելուած: Գերմանիա ունի 372 հեծելախումբ, հանգերէ պահեստի 93 հեծելախումբ, մինչդեռ, Ամերիկեան զօրքն եւս միասին աւելով, Յիւսիսային 308 հեծելախումբ միայն ունի, և պահեստի՝ 84: Ի Գերմանիա հեծելախումբ մը ունի 150 ձի, իւսիսային մէջ ալ անուանապէս 150, բայց օրը ոչ առաւել քան 120: Սահմանադրուին մօտ ճամբայներն ու երկաթուղիները զինուորական բերդերն, սկզբնական դիտարկութեան հակառակ, գործօն օրաց պաշտպանութեան պէտք պիտի ունենան: Յիւսիսայինը պատերազմաբէր են, բայց զինուորական ոգի չունին: Մինչ Գերմանացի իւր մօր կաթին հետ զինուորական ոգին ալ կ'ըմպէ: Յիւսիսայինը մշտապէս ընդհանուր հրամանատար չունին: Աւելի չեն կենար ձախողութեան պահուն, և յօժար կամօք չեն հետեւիլ որ և է պիտի որ յաղթութիւնը չէ կապած իւր կապանքներուն: Գաղաքական ընկերութիւնը փրանսական բանակին թէ՛ սպայից թէ՛ զինուորացի մէջ տարբերութիւն ազդեցութիւն մ'ի գործ կը գնեն: Ի մի բան, փրանսական բանակին մէջ գեռ բազում քիչ տեղեր կան վերաբերմամբ զինուորացիներուն, կրթութեան և ընդհանուր կրթութեան, որը պէտք է զարմանուին, որոնք զի այդ բանակ պատերազմի պատրաստ կարենայ համարուիլ:

Բրուսիացի սպային այս տետրակէն իւր հայրենակիցը առաջինը կը լինի օգուտ քան զիւր, զի դիտուած լինելով թէ փրանսական բանակը գերմանականէն աւելի թնդանօթ ունի, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարն որոշած է քանի մը հարիւր թնդանօթի յաւելում մ'ընել, եւ որովհետեւ թնդանօթաց յաւելումն ընդհանրա-

պէս հետեւակ զօրաց ալ յաւելում կ'ենթադրէ, կը կարծուի թէ ետքէն Գերմանիոյ հետեւակ զօրաց վրայ քանի մը նոր դուռեր աւելցնելու առաջարկը պիտի լինի պատերազմական նախարարին կողմէ: Գերմանական խորհրդարանն ընդհանրապէս մեծ գեթոհոլութիւն ցոյց կուտայ երկրին զինուորական զօրութեանց այսպէս օր ըստ օրէ յաւելման դէմ: Բայց Պիզմարը իշխանին և Սոլդէթէ կոմսին ազդեցութիւնը գեռ մեծ է, և ինչպէս մի քանի տարի առաջ բաւական եղաւ նշանաւոր յաւելում մ'ընելու գերմանական բանակին վրայ, կը կարծուի թէ մօտաւոր ապագայի մէջ ալ կարող պիտի լինի վաւերացնել տալու պատերազմական նախարարին այս նոր ծրագիրն, որոյ նպատակն է գերմանական բանակն ոչ իւրեք ետ թողուլ փրանսականէն, և ընդհակառակն, այլ և այլ նկատմամբք անորմէ գերազանց ընել: Միւսողով և անպատուաբեր մըրցում, զոր եւրոպիոյ երկու մեծ և քաղաքակրթութեալ ազգեր ստիպուած են շարունակ մը երկարու դէմ:

ՌՈՒՄԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Բեդրսպուրկէն հեռագրուած է առ Թոմաշ-Նիւիէ վեշե՝ ռուս թերթին մէկ թղթակիցը կը տեղեկագրէ թէ Ռուսիոյ սահմանագլխին զանազան կէտերուն վրայ բազմաթիւ գերմանացի սպայք կան, որոց համար կ'ըսուի թէ հետադիտութիւններ կը կատարեն ռուսական հողին վրայ: Թղթակիցը կը յիշէ սա իրողութիւններ: Ի Միւսողով, սահմանադիր կայարանին մօտ կան 30 գերմանացի սպայք, ի Ստրիշկովա իւր 1,000 գերմանացի հետեւակ զօրք իրենց սպայիք: Երբեք, որ սահմանագլխէն մէկ մղոն հեռի չէ, 150 գերմանացիք եւս: Եւ Օդիէքսիի ռուսական սահմանադիր կայարանին դիմաց, գերմանական մարտատան մէջ, 50 գերմանացի հեծեալք: Սեպտ. 14ին 2 գերմանացի սպայք, քարտէսներով ու հեռագրի տակներով, երեւցան ի Չէնստրոֆ: Հոկտ. 1ին գերմանացի հեծեալ մը անցաւ սահմանագլխին երկայնութեամբ: Հետեւեալ օրը 20 գերմանացի սպայք, որոց 7ն ընդհանուր Սպայակոյտին կը վերաբերէին, քարտէսներ ի ձեռին սահմանագլխէն անցան ռուսական հողն անցան, և ուղղակի վիէրուշի գնացին: Եւ հոկտ. 7ին, 20 հետեւակազօրք եւս սահմանագլխէն անցան անցան և բաւական տեղ յառաջացան ռուսական հողին վրայ: Ռուս թերթին այս թուանշանները մէջ կը բերէ ոյժ տալու համար այն կարծեաց թէ Գերմանիա և Աւստրիա պատերազմի կը պատրաստուին: Բայց ռուսական սահմանագլխը խիստ գէշ պահպանուած լինել կը թուի, մինչ հարկաւ այսպէս չէր լիներ եթէ Ռուսիոյ պատերազմական նախարարութիւնն ինք համոզուած լինէր թէ Գերմանիա և Աւստրիա լրջօրէն պատերազմի կը պատրաստուին: Այս հետաքրքրաշարժ լուրերը կարդալով, կ'ըսէ Թոմաշ թղթակիցը, բնական է հարցունել թէ. Ռուս են այն ռուսական զօրքանակներ, զորս յոռետեսք միշտ կը յիշեն, իբր թէ գերմանական սահմանագլխին դիմաց համախմբեալ են եղեր:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Պէրլինէն կը հեռագրեն առ Թոմաշ. — «Պուլկարիոյ արտաքին գործոց նախարար Պ. Պալապանովի պաշտօնն ի Բեդրսպուրկէ կատարելապէս հաշտարար նպատակ մ'ունէր, և այս ուղղութեամբ յաջողած է լինիլ: Անոր միջոցաւ, Ալեքսանդր իշխանը բացորոշապէս ըսած է Ռուսական Արքունեաց թէ իւր դիտաւորութիւնն որ և է կերպիւ Ռուսիոյ դէմ գործել չէ, թէ ինք գիտէ ինչ որ կը պարտի Ռուսիոյ, և ռուս անհատից ոմանց, օրինակի համար ռուսական ընդհանուր հիւպատոս Պ. Եոնինի և Սոպոլեֆ և Գաուլպարս ռուս նախարարաց դէմ իւր գործողութեամբ պարզապէս անձնական նկատողութեամբ թերագրեալ էր: Այն ընդունելութիւն զոր ըրաւ Պ. Պալապանովի, ջարը ճանաչած է Ալեքսանդր իշխանին բռնած ընթացքին արդարութիւնն, և այսպէս Ալեքսանդր կողմէն կ'անհետանայ սեւ ամպ մը: Իւր կրնար խոշորեալ և վտանգաւոր նախաձեռնալ:»

Վիեննայէն ալ կը հեռագրեն առ Թոմաշ. — «Պ. Պալապանով, որ Բեդրսպուրկէն Սոֆիա կը վերադառնայ, Վիեննա հանդէպեցաւ, ուր պիտի տեսնուի նախարարաց հետ: Ռուսիոյ և Պուլկարիոյ միջեւ ծագած անհամաձայնութիւնը կարգադրութեան ճամբու մէջ են, ինչպէս կը հաստատեն թէ՛ Սոֆիայէն և թէ՛ Բեդրսպուրկէն եւ կող լուրեր: Այն իրողութիւն թէ Ալեքսանդր իշխանին երկու հաւատարիմ ռուս թիկնապահներն, որք յանկարծ ետ կան չուած էին, այժմ պաշտօններ կը ստանան ի Ռուսիա, ցոյց կուտայ թէ իրենց նպատակը ընթացքի մը մէջ մտած են:»

ԱՆԿՊՈՒՐ ՏԻՒՄՈՅԻ ԱՐՁԱՆԸ

Յիւսիսային այս երեւելի վիպասանին իւր հայրենակիցը արձան մը կանգնեցին, որոյ հանդէսը կատարեցաւ նոյեմ. 4ին ի Բարիդ, Բլաս Մալգէրա, ի ներկայութեան գրադիտաց և արուեստագիտաց ընտիր խմբի մը, և քանի մը հազար ժողովուրդեան: Արձանը կանգնող մասնախմբին անդամ էին Պարուշայք Օփիէ, Տօտէ, Ֆէզլիէ, Կոնուր, Լըժուլէ, Մեհմեդիէ, Բէրէն, Սարուս, և Ժիւլ Վէրն, — ներկայացուցիչք փրանսական արդի գրագիտութեան ու գեղարուեստի: Կառավարութիւնը 12,500 ֆրանք տուաւ, և Պ. Կիւսէալ Տօրէ ձրիապէս յօրինեց արձանը Պ. Տիւմա (հայրն), իւր ծերութեան առուրը կերպարանքը կը կրէ այս արձանի վրայ, որ կ'ըսեն թէ ճշդիւ կը նմանի անոր: Այս հանդիսի առթիւ գեղեցիկ բանախօսութիւններ արտասանեցին Պ. Խոմոն Ապու, Ժիւլ Բարսի, Գամբիէն, և այլն:

Ս. ԿՈՒՄՈՒԻ ԹԻՒՆԷԼԸ

Արպեան լեռներու մէջէն Ս. Կոթառի ներքնուղոյն կամ Բիւնէլին շինութեան Գերմանիա սկսած է նկատական մեծ օգուտներ քաղել: 1882ին Յիւսիսային և իւսիսային միջեւ վաճառականութեան քանա, կուլիւնը 10 միլիոն ֆրանք նուազեցաւ, իսկ իտալիոյ և Գերմանիոյ միջեւ վաճառականութիւնն աւելցաւ 18 միլիոն ֆրանք:

Գերմանիա իտալիոյ մէջ վաճառք մտցունելու կողմէ շուտով կը գրաւէ այն դիրքը, զոր Ս. Կոթառի ներքնուղոյն բացումէն առաջ Յիւսիսային մենաշնորհն ըրած էր: Կը կարծուի թէ այս գերմանական մրցման դէմ դնելու համար, Յիւսիսային մեծապէս պիտի նուազեցնէ իւր երկաթուղեաց սակագներն, և լրջօրէն պիտի առաջարկէ երկրորդ ներքնուղի մը շինել Արպեան լեռանց մէջէն:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՅ ԷԿՁԱՐՔԸ

«Պուլկարաց Էկզարքն ի Վ. Պոլսոյ» խորագրով հետեւեալ հատուածը կը կարդանք նախընթաց աւուր Ֆար Տիւ Պոսֆորի մէջ:

«Բանի մ'օր առաջ մայրաքաղաքիս բարձր ակմբոց մէջ խնդրի կար իւրստին քննելու Օրթագիւղի Պուլկար Էկզարքին կացութիւնն և տեսնելու թէ մինչեւ որ աստիճան թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ Պուլկարաց Էկզարքին գոյութիւնն համաձայն է երկրին լաւ հասկցուած չափուց:»

«Չենք գիտեր թէ ի՞նչ են այս խնդրոյ վրայ տրուած որոշումները, բայց պարտք կը համարենք Բ. Դրան լուրջ ուշադրութիւնն հրաւիրել այն վտանգաց առաջն առնելու հարկին վրայ, զորս Էկզարքութեան անկանոն կացութիւնը կրնայ յառաջ բերել մօտաւոր ապագայի մը մէջ: Էկզարքն, արդէն քանիցս ըսած ենք այս տեղ, ինքնօրէն Պետութեան մը կրօնական գլուխն է: Հետեւապէս իւր կրօնաւարութիւնը պէտք չէր որ ինքնօրէն իշխանապետութեան սահմաններէն դուրս տարածուէր, ինչպէս որ Յուսիսային Ս. Սինդիկի իրաւասութիւնը չկըրնար Յուսիսային սահմանագլուխն անցնիլ:»

«Ընդունիլ այս սկզբունքը թէ վեհ. Սուլթանին հպատակ Պուլկարը հոգեւորապէս կառավարուի իշխանապետութեան Եկեղեցւոյն գլխէն, թուրքիոյ մէջ քաղաքական գործօն քաղաքական մ'ընելու միջոցներն հայթայթել է Սոֆիայի համապատեհ կուսակցութեանց, վեհ. Սուլթանին հպատակները համապատեհան գաղափարին մասունքի է, անվերջանալի կնճիռներու դուռ բանալ է:»

«Բ. Դրան նախարարը այնքան նախատես են որ դիւրաւ կրնան ըմբռնել այս վիճակին կարեւորութիւնն ու ծանրութիւնն և մեք կը սիրենք յուսալ թէ անյապաղ որոշում մը պիտի տան այս խնդրոյ վրայ: Մնաց որ, ոչ ոք կրնայ ժխտել այն իրաւունքը, զոր Բ. Դրան ունի վեհ. Սուլթանին Պուլկար հպատակներն ազատելու Պուլկարիոյ իշխանէն կախեալ հոգեւոր գլխի մը վտանգաւոր ազդեցութեան, որ ամեն չափ ունի Ն. Կ. վեհափառութեան հպատակաց մարին մէջ բաժանիլ գաղափարները, որոշման և իրենց իսլամ և Յոյն քաղաքակցաց դէմ ատելութիւն ներշնչելու, որպէս զի օր մը կարենայ իւր երկրին սահմանագլուխներն ընդարձակել ի վնաս Օսմ. տէրութեան:»

«Ի՞նչ բանաւոր առարկութիւն կրնայ լինել Բ. Դրան դէմ, եթէ սա տարրական իրաւունքի մը կրօնաւարութիւնը պահանջէ, զոր ամեն տէրութիւնը կը վայելն առանց բացառութեան, այն է իւր հպատակաց եւ կեղեցական վարչութիւնն այնպիսի կրօնական գլխոց յանձնէ, որք Օսմանեան իշխանութեան հպատակ են և իրենց ստորաւ կարգեալ եկեղեցականաց լրջացըն համար պատասխանատու են առ այն: Ո՞րն է

այն տէրութիւնն, որ այսպիսի անուր անկախութեան մը թող պիտի տայ. Ռուսիս, որ կը բռն ամենախիստ կանոններու և հակողութեան ենթարկած է:

« Բայց ո՞չ, այսպիսի պարզ և պայծառ բնաբանի մը ինչպիսի փաստ փնտռելն անոգում է: Պուլիպարաց էկզարքը պէտք է որ հրաժարի թրակիոյ և Մակեդոնիոյ վիճակաց վարչութեան և իւր իրաւասութիւնն սահմանափակէ այն իշխանապետութեան սահմաններուն մէջ, որով հպատակ է ինք: Առաջին հետեւութիւնը պիտի լինի իւր բնակութիւնն ի Սոփիա կամ ի Ռուսուք փոխադրել: Եւ, ի կ. Պոլսի մնայալ պատահաւ մը չունի և որ աւելին է, իւր Օրթա գիւղ բնակութիւնն իրական փոխադրութեան անհրաժեշտութեան համար:

« 1872ին, դատի մ'առնելու, զոր Պուլիպարաց էկզարքը բացած էր մեզ դէմ, ձայն բարձրացուցինք Պուլիպար կղերին արարքներուն դէմ: Յայնժամ Ռ. Դրան ուշադրութիւնն հրաւիրեցինք Պուլիպար արքայից և վարժապետաց մեքենայութեանց վրայ, որք տէրութեան գաւառները կը չընդգայէին և յատկութիւն կը գրգռէին Պուլիպար ժողովուրդներն ընդդէմ Օսմ. կառավարութեան և ուրիշ ազգութեանց, եթէ այն ժամանակ մեր ձայնը լսելի լինէր, եթէ կառավարութիւնն հաւանութեան քանի մը միջոցներ ձեռք առնու համապատասխան ծառուկ պատուիրակաց դէմ, զորս կ'ամբաստանէինք, հինգ տարի յետոյ չէինք ստիպուիր արձանագրելու այն դժբաղդութիւններ, որք երկրին վրայ խոյացան: Այսօր աւելի երջանիկ պիտի լինէր. Ռ. Դրանը վերջապէս պիտի ուզէ լրջօրէն ի նկատ առնու մեր նշանակած փոխադարձ անկանոնութիւնը: Պէտք է յուսալ յոգում երկրին, որ անհրաժեշտութեան և աշխատութեան պէտք ունի համապատասխան փառասիրութեան բացած վերքերը դարմանելու համար: »

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԵՐԷԿԻ ՆԻՍՏԸ

Ազգ. երեսփոխանական ժողովոյ երէկի դռնփակ նիստը կաթողիկոսական խնդրոյ նկատմամբ ամուր եղաւ, որովհետեւ երկրորդական կարեւորութիւն միայն ունեցող խնդիրներ ժամանակ չթողուցին Օրակարգի անցնելու: Նիստը բացուեցաւ ժամ 8ին մօտ, ատենապետութեամբ Բ. Ղադարոսեան էֆէնտի, և 10ին փակեցաւ: Ներկայից թիւն, ի սկզբան 30, 50ի յանգեցաւ:

1. Զանազան պատճառներով երեսփոխանութենէ հրաժարած էին Գրիգոր Եպիսկոպոս Տ. Պօղոսեան, և Գ. Մ. Ասլանեան, (որ երկրպագական պաշտօնով Սոփիա երկայն առթիւ Միաց. ընկերութեանց ատենապետութեան և հրաժարած է): Այս հրաժարը ընդունուեցան:

2. Պակասեալ երկու եկեղեցական երեսփոխանաց տեղ ընտրուած էին խորէն Նար-Պէյ Սրբազան և Տ. Սահակ քահանայ Սարգսեան: Այս վերջինն յանձնառագիրը զրկած լինելով, երեսփոխան հռչակուեցաւ: Իսկ Նար-Պէյ Սրբազանի մասին բաւական խօսուելէ յետոյ, որոշուեցաւ ըստ օրինի յետագայ անոր վաւերացումը, մինչեւ որ յանձնառագիրը զրկէ, ժանուցանող թէ կ'ընդունի երեսփոխանական պաշտօնը:

3. Եֆէն-Գափուէն երեսփոխան ընտրեալ փաստաբան Յակոբ էֆ. Պօնաբեանի ընտրութիւնը վաւերացաւ: Պէկեան թաղէոս էֆէնտին ալ Սամաթիոյ Եֆէնի Մահալլէ թաղէն երեսփոխան ընտրուած լինելով, այս մասին երկար վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ: Պէկեան թաղէոս էֆէնտին մասին երկու կարեւոր խնդիրներ կային. — իւր հը պատակութիւն, և իւր անձին նկատմամբ նախապէս երեսփոխանական ժողովէն տրուած որոշումը: Բերայի թաղ. խորհուրդը և վարչութեան քաղ. ժողովը չէին հաստատել Պէկեան էֆ. Օսմ. հպատակութիւնը, թէպէտ հակառակն ալ չէին պընդեր, իսկ Պէկեան էֆ. ինք, որ յանձնառագիրը տուած էր, կը յայտարարէր որ եթէ Օսմ. հպատակ չլինէր, չէր ընդունուիր երեսփոխանական պաշտօնը, զոր Օսմ. հը

պատակը եւ եթէ կրնան վարել Ռ. Դրան մասին, որոշուեցաւ ճիշդ և որոշ տեղերէն թիւն մը խնդրել վարչութեանէ: Գալով երկրորդ. պէտին, կը յիշուի թէ 1878ին, Պէկեան էֆէնտի, իբրեւ երեսփոխան, բաւարարութեանց խնդրոյն առթիւ Ս. Պատրիարք Հօր դէմ կարգ մը ամբաստանութիւններ ըրած լինելով, Ազգ. ժողովն, այս ամբաստանութիւններն յատուկ յանձնախմբի ձեռամբ քննելէն և զանոնք անհիմն գտնելէն ետքը, Պէկեան էֆէնտիի նկատմամբ ինչ ինչ պատժական տնօրինութիւններ ըրած էր: Արդ, երէկի նիստին մէջ երկար վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ այս տնօրինութեանց ճիշդ բնութեան ու նշանակութեան մասին: Մէհմեդ էֆ. Չօլաթեան, իբրեւ այն ժամանակի նախագահ, զինքն իմանալով, յիշեցուց թէ Պէկեան էֆէնտիի նկատմամբ ժողովն երկու որոշումներ տուած է: Երբ Ազգ. ժողովոյ քննիչ յանձնախմբին անհիմն գտաւ Պէկեան էֆ. ի ամբաստանութիւններն, որոշուեցաւ, նախ, պարտաւորութեամբ քուէ առաւ չարկել, և պարտաւորել Պէկեան էֆէնտին Ս. Նախագահէն ներում խնդրելու: Բայց երբ Պէկեան էֆ. ժողովոյ չներկայացաւ, և երկար պատճառաբանութեամբ հրաժարագիր մը զրկեց, որոշուեցաւ, երկրորդ, թէ Պէկեան էֆ. այլ եւս երեսփոխանական պաշտօն չկրնար վարել: Այս երկրորդ որոշումը այժմ Պէկեան էֆ. ի երեսփոխանական ընտրութիւնը վաւերացընելու և զայն վերստին Ազգ. ժողովոյ մէջ ընդունելու արգելք կրնար լինել արդեօք: Այս էր խնդիրն: Որովհետեւ ըսողներ Ե. զան թէ Չօլաթեան էֆ. տրուած երկրորդ որոշումը ճշդիւ չլիներ, առաջարկեցաւ այն տարւոյ Ատենադրութեանց դիմել, որոցմէ սակայն նոյն ժամուկ դժբախտաբար չընտնուեցաւ Դիւանին տրամադրութեան ներքեւ: Ս. Փօլաթեան, Ս. Մէլիքեան և Ս. Չօլաթեան էֆէնտիք փաստաբաններն թէ Ազգ. ժողովոյ այս կարգի մէջ որոշումն յատկապէս դժբախտաբար չկրնար լինել, և թէ ներողամտութեամբ կարելի է ընդունել Պէկեան էֆէնտին: Փափագեան էֆ. ըսաւ թէ Պէկեան էֆէնտի 1878ին Ս. Պատրիարք Հօրմէն ներում չխնդրելուն համար հրաժարեցուցուեցաւ Ազգ. ժողովէն, որ սակայն ապագային մէջ երեսփոխան լինելու հանգամանքէն զուրկ չհրաժարակեց Պէկեան էֆէնտին, զի չէր կրնար այսպիսի որոշում մը տալ: Ի վերջոյ, որոշուեցաւ 1878ի Ատենադրութեանց դիմել յառաջիկայ նստին, և նախապէս արուած որոշմանց ճշդիւ ծանօթանալէ յետոյ տնօրինութիւն մ'ընել այս մասին:

4. Երեսփոխան Ե. Ե. Այաթեան դրաւ որ առաջարկ մը ներկայեց, որով կ'ընէր թէ բանաւոր չէր որ ազգ. եկեղեցականաց ազգ. տոք մասնակցելէ հետոյ մնան, և կը պահանջէր որ, պարտուց հաւասարութեան սկզբունքն յարգելով, պէտք է բաւաւ եկեղեցականաց սոյն մենայնորհն, և զանոնք եւս պարտաւորել ազգ. տուրք վճարելու: Բ. Ղալաթեան էֆ. յիշեցուց թէ երբեմն Պատրիարքներն անգամ կը մասնակցէին ազգ. տոք, բայց ետքէն կերպով մը եկեղեցականը դադարած են ազգ. տուրք վճարելէ: Ուրիշ երեսփոխան մը յիշեցուց թէ եկեղեցականը կառավարութեան առջեւ ալ տուրքէ ազատ են: Ի վերջոյ, սոյն առաջարկ նախաձեռնութեան Դիւանին յղուեցաւ ի քննութիւն և ի տեղեկագրութիւն:

5. Երեսփոխան Ռ. Թաթաւեան էֆէնտին ալ կ'առաջարկէր որ յետ այսօրիկ Ազգային ժողովը քաղաքական ժողովոյն միայն երեսփոխանական ընտրութեանց հրահանգը զրկելով չի շատանայ, այլ ընտրողական ժողովոյ նախագահներու, Գաւառական վարչութեանց և թաղական խորհուրդոց ի պաշտօնէն յայտարարել թէ « Եթէ Ազգային ժողովը երեսփոխան զրկելու անփորձ լինին, պարտաւորեց պիտի համարուին, և Ազգ. տուրքէն անկէս պիտի հռչակուին: » Ռ. Թաթաւեան էֆէնտին կը յուսար որ այսպիսի տնօրինութեան մը չնորհել, այլ եւս տնօրինելով թաղերը չեն մնար վիճակաւ դադարեալ և կամ հրաժարեալ երեսփոխանաց անփորձներն: — Ոմանք զիտողութիւն ըրին

թէ այս մտքը նոր օրէնք մը դնել հարկաւոր չէ, որովհետեւ նոր ընտրութեանց հրահանգ ստանալէ անմիջապէս յետոյ պակասեալ երեսփոխանաց տեղ ընտրութիւններ կատարել թաղ. խորհուրդոց և Գաւառական վարչութեանց պարտականութիւնն է արդէն: Ի վերջոյ, Ռ. Թաթաւեան էֆէնտի առաջարկն Ազգային վարչութեան յղուեցաւ ի գործադրութիւն:

Ստուգելու, անհրաժեշտ է որ թաղ. խորհուրդը և Գաւառական վարչութիւնը մանաւանդ այս միջոցին փութան պակասեալ Ազգային երեսփոխանաց տեղ նորեր ընտրել տալ, որպէս զի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրութիւնն ըստ կարի համայն թուրքաբանակ Հայոց երեսփոխաններուն մասնակցութեամբ կատարուի:

6. Երեսփոխան Ս. Մէլիքեան էֆէնտի ժողովոյն ուշադրութիւնն հրաւիրեց սա իրողութեան վրայ թէ, մինչեւ կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ Տեղեկագիրն ու Մարգարէն առ այժմ չտպագրուի և նոյն իսկ երեսփոխանաց տպեալ օրինակներ չընտրուեցաւ, և մարաքաղաքի Ազգային մամուլէն ալ քանիցս խնդրուեցաւ որ ոչ այդ պաշտօնագրերն հրատարակեն, ոչ ալ ընդարձակ տեղեկութիւններ տան նոցա պարունակութեան վրայ, Տիգրիսի Մահլէ լըրագիրն, իւր կ. Պոլսոյ թղթակցէն առնելով, կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ Մարգարէն յօդուած առ յօդուած մէջ ընդարձակ քաղաքական հրատարակած է, տեղ տեղ ալ նոյնութեամբ ընդօրինակելով զայն: Որովհետեւ Մարգարէն միայն մէկ օրինակ էր, ո՞վ կրնայ անոր ընդօրինակութիւնը տուած լինել Մահլէ թղթակցին: Այս Պարոն՝ երեսփոխանաց դիմելով, հարցուցեր է թէ վնաս մ'ունի՞ հրատարակել կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ Մարգարէն, և անոնք ոչ ըսան են: Ոչք են այդ երեսփոխանք, և էր հակառակ որոշում մը տուին, երբ Ազգային ժողովոյ մէջ իսկ խնդրել եղաւ հրատարակել զայդ Մարգարէն, և երբ, ի դիմաց նոյն Յանձնաժողովոյ, Մարկոս էֆէնտի Աղաբէկեան ցաւ յայտնեց որ Մահլէ տեղեկութիւններ կուտար (թէ և խիստ համառօտ) Մարգարէն բովանդակութեան վրայ, և զայն հերքող գրութիւններ կը հրատարակէր: Ինչ կը նշանակէ զրանալ կ. Պոլսոյ Հայ մամուլն հրատարակութիւն մը, որ թող կը տրուի Տիգրիսի Հայ լրագրոյ մը: Բաց աստի, եթէ այսպէս պիտի պահուին Ազգային ժողովոյ գաղտնի համարած բաններն, ապագային մէջ իրօք գաղտնի պահուելու բաններ ինչ կը լինին, և միթէ այդպիսի ընթացք մը քաջալեր չէ՞ թող լրագրաց, չյարգել բնաւ Ազգային ժողովոյ գաղտնիքն, և նոյն իսկ դռնփակ նիստերու մասին ինչ որ իմանան, ինչ որ իրենց ձեռքն անցնի, հրատարակել անմիջապէս մանաւանդ թէ կ. Պոլսոյ Հայ լրագրաց Տնօրէնք երեսփոխան լինելու առաւելութիւնն ալ ունին, և հետեւապէս անոնց դիւրին էր դռնփակ նիստերու մէջ կարգացուած պաշտօնագրերն ալ հրատարակել, եթէ չյարգէին ժողովոյն որոշումը: Բայց անդադտապահութեամբ մը, որոյ հետեւանքն Մահլէ հրատարակութիւնը, կ. Պոլսոյ Հայ լրագրիւք անխնայութիւն մը և վնաս կը կրեն այն միակ պատճառաւ թէ Մարգարէն Ազգային ժողովոյն որոշումը: Մէլիքեան էֆէնտի ժողովոյ կողմէ տնօրինութիւն մը խնդրեց այս մասին:

Մէլիքեան էֆ. ի այս զեկուցումն ու դիտողութիւններն երկար և ջերմ վիճաբանութեան մը առթիւ տուին: Երեսփոխանք, թէպէտ ընելը անմիջական տնօրինութեան մասին տարակարծիք, միահամուռ ցաւ կը յայտնէին այսպիսի դատապարտելի անդադտապահութեան մը համար: — Այլ ո՞վ էր յանցաւորը: Դիւանին կողմէ, Բ. Գալաթեան էֆ. յայտարարեց որ թէպէտ կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ Մարգարէն միայն մէկ օրինակ կար, բայց ժողովոյ թղթաւորութեամբ, երեսփոխանք ոմանք զայն կրցած էին իրենց տունները տանել ուսումնասիրելու համար: Այսպէս, Մարգարէն Ռուբէն Կիւմրի չլեւրտան էֆէնտիի Տ. Միքայիլ հօր, Չօլաթեան և Թիւրքեան էֆէնտիներու կողմէն ցած է, և ընդ ամենը 15 օր չըր-

ջաբերութեան մէջ գտնուած էր: Պահանջուեցաւ որ քննութիւն բացուի, և Մէլիքեան էֆ. ոյժ տուաւ այս առաջարկութեան: Ի դիմաց կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ, իւրեքեան Մահլէ, Ե. և մանաւանդ Մահլէ էֆ. Աղաբէկեան դառն խօսքերով ցաւ յայտնեցին Մարգարէն այսպէս ժամանակէն առաջ հրատարակման համար, և ստիպմամբ պահանջեցին որ քննութիւն բացուի, և որովհետեւ, ըսաւ Աղաբէկեան էֆ. Միլիթի թղթակցը ծանօթ է, քննութիւնը պէտք է անորմէ սկսի: Ս. Փօլաթեան էֆ. աւելի մեղմութեամբ խօսեցաւ, և առաջարկեց ցաւ յայտնելով շատանալ, բայց այս մեղմութեան համար խիստ պարտաւական մը ստացաւ Աղաբէկեան էֆէն, որ ամբաստանեց զՓափագեան էֆ. թէ Մահլէ թղթակցին հետ համախոհ և ընկեր է: Նախ երկու հակառակ կարծիքներ քուէի դրուելով, 8 երեսփոխանք ցաւ յայտնելու կոչուեցան, իսկ 17 երեսփոխանաց քուով որոշուեցաւ քննութիւն մը բանալ: Բայց քննութիւնն Որ մարմնոյ ձեռք պէտք էր կատարուի Ռ. Գալաթեան և Ռ. Պեղաթեան էֆէնտիքի օրինակ տուին թէ, ըստ որոյ երեսփոխանաց վրայ կապած կար, երբեք յանձնաժողովն երեսփոխանին կազմուէր, նոյն իսկ յանցաւոր երեսփոխանք պատահմամբ այդ յանձնաժողովն անգամ կրնային լինել: Ս. Չօլաթեան առաջարկեց Պատրիարքական փոխանորդ չյանձնել զայս քննութիւն: Բայց առաջ կուեցաւ թէ երեսփոխանական ժողովը դուրս ազգ. մարմին մը չէր կրնար դատաւոր կանգնել երեսփոխանաց գործերուն փնիչ յանձնաժողովոյ անդամ առաջարկուեցան Սիմոն Եպիսկոպոս, Ս. Չօլաթեան Մ. Աղաբէկեան և Ս. Պարոնիկեան էֆէնտիք: Բայց առջի երեքը մերժեցին, և այն վերջինն, որ Տէրութեան նախադատներն դատաւոր է, ընդունեց: Այս անձնային, քննիչ մարմինը դեռ չորրորդում, նիստը վերջացաւ, 15 օրէն գտնուելու որոշմամբ:

7. Երրորդ բացակայութիւն ունեցան Ս. Ասլանեան, Բ. Հաճեան և Հովնաթան էֆէնտիք և Տ. Խորէն քահանայ ֆէնիկեան:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

Միացեալ ընկերութեանց 12. նիստը տեղի տրուեցաւ յառաջիկայ կիրակէ օր, 6. նոյն ժամ ճիշդ 7ին, Ղալաթիոյ կեդրոնական ժողովարանին մէջ, Օրակարգը ունենալով հետեւեալ խնդիրներն:

1. Ընթերցումն եւ վաւերացումն նախ. նիստի Ատենադրութեան:
2. Գիւանական թղթակցութիւն:
3. Ընտրութիւն հրաժարեալ երեսփոխանի:
4. Հրաժարումն երեք անդամոց Տնօրէն ժողով:
5. Մարգարէն Տնօրէնի համար կարգեալ Յանձնաժողով:
6. Առաջարկութիւն Տնօրէն ժողովոյ վերջապահանքի:
7. Առաջարկութիւն 12 երեսփոխանաց ռազարդի խնդրոց նկատմամբ որոշում տալու ներկայութեան ո' եւ թիւն երեսփոխանաց:
8. Տեղեկագիր կրթական գիւանի ի վերջումնական Յայտագրի:
9. Տեղեկագիր Տնօրէն ժողովոյ (1882 ա. 25 թուական):
10. Գրութիւն 16 երեսփոխանաց:
11. Տեղեկագիր Արարատեան ընկերութեան հայուքներն Յանձնաժողովոյ:

Գայտնի է արդէն անշուշտ Չօլաթեան ուսումնական թէ երկու կիրակէ յառաջ Օսմ. համար հրաւեր ուղղուած էր Պատ. երեսփոխան Տնօրէն, սակայն որոշեալ օրն հաղիւ տալու չէր: Երեսփոխան ներկայացած լինելով նիստը չկրցէր յատկապէս զՓափագեալ եւ Օրակարգի կատարուելու խնդիրներն մնացնել անոյժ: Գիւանական ժողովը կը համարէր Պատ. երեսփոխան Տնօրէն յիշեցնել թէ իրաց այս վիճակն որչափ վնաս կարէ Միացեալ ընկերութեանց գոյութեանը թէ այս յարատեւ բացակայութեանց պատճառաւ որչափ կը դժուարանայ վարչութեան պարտականութիւնն որ անշուշտ յաջողութեամբ մար համայն երեսփոխանաց գործուն աշխատութեան կը կարծուի, Գիւանա կը սիրէ հաւատարմակայն թէ Պատ. երեսփոխան Տնօրէն վերջ

